

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Αριθμός Γνωμοδοτήσεως 44/2020

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τμήμα Ε'

Συνεδρίαση της 11^{ης} Μαρτίου 2020

Σύνθεση:

Πρόεδρος: Μεταξία Ανδροβιτσανέα, Αντιπρόεδρος Ν.Σ.Κ.

Μέλη: Κωνσταντίνος Γεωργάκης, Αφροδίτη Κουτούκη, Δήμητρα Κεφάλα, Αντώνιος Τατσόπουλος, Ελένη Σβολοπούλου, Δημήτριος Μακαρονίδης, Αθηνά Αλεφάντη, Ιωάννης Χατζηνέκουρας, Ιωάννα Λεμπέση, Νομικοί Σύμβουλοι.

Εισηγήτρια: Παρασκευή Μίληση, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ. (γνώμη χωρίς ψήφο)

Αριθμός Ερωτήματος: Το υπ' αριθμ. πρωτ. 90044/19/5-2-2020 έγγραφο του Υπουργείου Δικαιοσύνης/Γεν Δ/ση Διοίκηση Δικαιοσύνης, Διεθνών Νομικών Σχέσεων & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

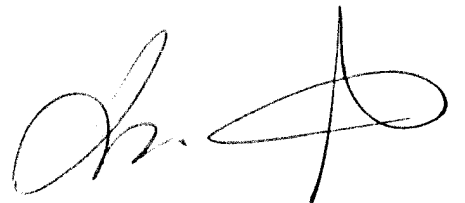
Ερώτημα: Ερωτάται εάν είναι υποχρεωτική για την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης η αποδοχή της υποβληθείσας αίτησης παραίτησης Δικηγόρου, για τον οποίο διαπιστώθηκε ότι δεν διαθέτει πτυχίο νομικής Σχολής ή θα πρέπει να ακολουθηθεί η διαδικασία ανάκλησης του διορισμού του ως δικηγόρου.

Στο πιο πάνω ερώτημα, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Τμήμα Ε') γνωμοδότησε ως εξής:

Ιστορικό

Από το έγγραφο της ερωτώσης υπηρεσίας και τα στοιχεία του φακέλου που το συνοδεύουν προκύπτει το ακόλουθο πραγματικό:

1. Ο Κ.Ν., κατόπιν επιτυχούς συμμετοχής του στις εξετάσεις υποψήφιων δικηγόρων για την περιφέρεια του Εφετείου Ναυπλίου Α' περιόδου έτους 2003, διορίστηκε δικηγόρος στο Πρωτοδικείο Τρίπολης με τη με αριθ. 92779/3-6-2003 υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 128 τ.Γ') και ενεγράφη στο μητρώο του οικείου συλλόγου στις 26-6-2003.
2. Στο πλαίσιο διενέργειας ανάκρισης σε βάρος του εν λόγω δικηγόρου, δυνάμει της με αριθ. Β17/514 παραγγελίας του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Τρίπολης, η Ανακρίτρια Πλημμελειοδικών Τρίπολης απέστειλε το με αριθ. 372/4-11-2019 έγγραφο προς τον Προϊστάμενο της Νομικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α με το ερώτημα εάν ο ως άνω είναι πράγματι πτυχιούχος της Νομικής Σχολής. Σύμφωνα με το με αριθ. πρωτ. 865/6-11-2019 απαντητικό έγγραφο της ίδιας Σχολής, ο Κ.Ν. δεν είναι κάτοχος πτυχίου Νομικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α., από την οποία, σύμφωνα με τον προσκομισθέντα τίτλο σπουδών του, φέρεται ότι αποφοίτησε το έτος 2001.
3. Στη συνέχεια ο εν λόγω υπέβαλε προς τον Δικηγορικό Σύλλογο Τρίπολης την από 15-11-2019 αίτηση παραίτησης από το δικηγορικό λειτούργημα, την οποία έκανε αποδεκτή το Διοικητικό Συμβούλιο του οικείου συλλόγου, σε εφαρμογή του άρθρου 25 παρ. 4 του Κώδικα Δικηγόρων.
4. Ενόψει των ανωτέρω, προέκυψε προβληματισμός της Υπηρεσίας, σχετικά με το αν θα πρέπει να αποδεχθεί υποχρεωτικά την υποβληθείσα αίτηση παραίτησης ή θα πρέπει να ακολουθηθεί η διαδικασία ανάκλησης του διορισμού του Κ.Ν., ως δικηγόρου.
5. Στη συνέχεια, και μεταγενέστερα της υποβολής του ερωτήματος, με το με αριθ. πρωτ. 5474/129.2.2020 νεότερο έγγραφο της ίδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, μας διαβιβάστηκαν φωτοαντίγραφα των υπ' αριθμ. 22/2018, 23/2018 και 47/2018 καταδικαστικών αποφάσεων του Πενταμελούς Εφετείου Ναυπλίου, με τα αντίστοιχα πιστοποιητικά αμετακλήτου, με τις οποίες ο Κ.Ν. καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης 30 μηνών με αναστολή, για το αδίκημα της πλαστογραφίας, 30 μηνών με αναστολή για τα αδικήματα της πλαστογραφίας και της απόπειρας απάτης ιδιαίτερα μεγάλης αξίας και 18 μηνών με αναστολή, για το αδίκημα της υπεξαίρεσης,

αντίστοιχα. Οι παραπάνω αποφάσεις περιήλθαν σε γνώση της αρμόδιας Υπηρεσίας με το με αριθ. πρωτ. 7/27-1-2020 έγγραφο του Δικηγορικού Συλλόγου Τρίπολης.

6. Τέλος, όπως προκύπτει από το σώμα των προαναφερόμενων καταδικαστικών αποφάσεων, αυτές εκδόθηκαν με παρόντα τον Κ.Ν. και καταχωρήθηκαν καθαρογραμμένες στο ειδικό βιβλίο που τηρείται στη Γραμματεία του Πενταμελούς Εφετείου Ναυπλίου την 5-10-2018, 5-10-2018 και 13-6-2018, αντίστοιχα.

Νομοθετικό Πλαίσιο

7. Στις διατάξεις των άρθρων 1, 2, 4 περ. β, 6 παρ. 2 και 3 περ. α, 7 παρ. 1 περ. α, 2, 3 και 25 παρ. 4 του ν. 4194/2013 «Κώδικας Δικηγόρων» (Α' 208) ορίζονται τα εξής:

Άρθρο 1:

«1. Ο δικηγόρος είναι δημόσιος λειτουργός. Το λειτούργημα του αποτελεί θεμέλιο του κράτους δικαίου. 2. Περιεχόμενο του λειτουργήματος είναι η εκπροσώπηση και υπεράσπιση του εντολέα του σε κάθε δικαστήριο, αρχή ή υπηρεσία ή εξωδικαστικό θεσμό, η παροχή νομικών συμβουλών και γνωμοδοτήσεων, όπως επίσης και η συμμετοχή του σε θεσμοθετημένα όργανα ελληνικά ή διεθνή.»

Άρθρο 2:

«Ο δικηγόρος είναι συλλειτουργός της δικαιοσύνης. Η θέση του είναι θεμελιώδης, ισότιμη, ανεξάρτητη και αναγκαία για την απονομή της.»

Άρθρο 4:

«Τη δικηγορική ιδιότητα αποκτά εκείνος:

α) ..... β) για τον οποίο εκδίδεται απόφαση διορισμού από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (στο εξής Υπουργός Δικαιοσύνης), η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, γ) ..... δ) .....

Άρθρο 6 «Προϋποθέσεις δικηγορικής ιδιότητας – Κωλύματα»

«Ο δικηγόρος πρέπει: 1. .... 2. Να είναι κάτοχος πτυχίου Νομικού Τμήματος Νομικής Σχολής Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος στην Ελλάδα ή ισότιμου και αντίστοιχου πτυχίου άλλης χώρας, εφόσον αυτό έχει αναγνωριστεί σύμφωνα με τις νόμιμες διαδικασίες. 3. Να μην έχει καταδικαστεί αμετάκλητα: α) για κακούργημα, β) για τα εγκλήματα της κλοπής, υπεξαίρεσης, εκβίασης, πλαστογραφίας, νόθευσης, δωροδοκίας, τοκογλυφίας, ψευδορκίας, απάτης και απιστίας..... 4. .... 5. .... 6. ....»

Άρθρο 7 παρ. 1-3:

«1. Αποβάλλει αυτοδίκαια την ιδιότητα του δικηγόρου και διαγράφεται από το μητρώο του συλλόγου του οποίου είναι μέλος:

α) Εκείνος που στο πρόσωπο του συντρέχει περίπτωση από αυτές που αποκλείουν τη δυνατότητα διορισμού του ως δικηγόρου κατά τις διατάξεις του Κώδικα. β) .... γ) ...

δ) ... ε) ... 2. Δικηγόρος, που στο πρόσωπο του συντρέχει μία από τις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου, υποχρεούται να προβεί σε σχετική δήλωση, χωρίς υπαίτια καθυστέρηση, στο σύλλογο που ανήκει και να υποβάλλει την παραίτηση του.

3. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης, αυτεπάγγελτα ή ύστερα από αίτηση του οικείου δικηγορικού συλλόγου βεβαιώνει την απώλεια της ιδιότητας του δικηγόρου αφότου επήλθε το γεγονός που την προκάλεσε. Η απόφαση αυτή, ανακοινώνεται στον οικείο δικηγορικό σύλλογο και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Το κύρος των διαδικαστικών και δικονομικών πράξεων που διενήργησε ο δικηγόρος μέχρι την έκδοση της πιο πάνω απόφασης δεν θίγεται.»

Άρθρο 25 παρ. 4:

«4. Ο δικηγόρος δικαιούται να παραιτηθεί από το λειτούργημα του. Η αίτηση παραίτησης υποβάλλεται στο διοικητικό συμβούλιο του οικείου δικηγορικού συλλόγου, το οποίο διαγράφει υποχρεωτικά από το μητρώο τον παραιτούμενο δικηγόρο αυθημερόν, προκαλώντας ταυτόχρονα και τη σχετική απόφαση αποδοχής της παραίτησης από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.»

8. Στις διατάξεις των άρθρων 3 παρ. 2 και 3, 12 παρ. 3, 19 και 20 παρ. 1 του προϊσχύοντος Κώδικα Δικηγόρων (ν. 3026/1095) ορίζονταν τα εξής:

Άρθρο 3 παρ. 2-3:

«2. Δικηγόρος διορίζεται ο επιτυχών εις εξέτασιν επί πρακτικών θεμάτων διεξαγομένων εις την έδραν εκάστου Εφετείου, προκηρυσσομένην κατά Μάρτιον και Σεπτέμβριον εκάστου έτους δι' αποφάσεως του Υπουργού Δικαιοσύνης.

3. Δικαίωμα συμμετοχής εις την εξέτασιν έχει όστις κέκτηται πτυχίον του νομικού τμήματος της Νομικής Σχολής Ελληνικού ή αλλοδαπού ανεγνωρισμένου ομοταγούς Πανεπιστημίου, έχει συμπληρώσει πρακτικήν άσκησιν δέκα οκτώ μηνών παρά δικηγόρω και έχει ηλικίαν ουχί ανωτέραν των 35 ετών συμπεπληρωμένων. Η συμπλήρωσις λογίζεται ως επελθούσα την 31ην Δεκεμβρίου του αντιστοίχου έτους.»

Άρθρο 12 παρ. 3:

«3. Ο προτιθέμενος να λάβη μέρος εις την εξέτασιν καταθέτει, το βραδύτερον μέχρι της προτεραίας της ενάρξεως της εξετάσεως, αίτησιν περί τούτου εις τον Γραμματέα της Εξεταστικής Επιτροπής. Εις την αίτησιν επισυνάπτονται: α) ....., β) ....., γ) το πανεπιστημιακόν αυτού πτυχίον ή ανάλογον πιστοποιητικόν του Πανεπιστημίου, δ)...., ε) ....., στ) .... και ζ) ..... Η Επιτροπή προ της ενάρξεως της εξετάσεως αποφασίζει, αμετακλήτως περί της αποδοχής ή μη της αιτήσεως του υποψηφίου δι' ειδικώς ητιολογημένης αποφάσεως.»

Άρθρο 19:

«Ο επιτυχάνων εις την εξέτασιν δύναται να ζητήση τον διορισμόν του ως δικηγόρου παρ' οιωδήποτε Πρωτοδικείω....»

Άρθρο 20 παρ. 1:

«1. Το Υπουργείον Δικαιοσύνης εκδίδει απόφασιν εντός είκοσιν ημερών περί διορισμού του αιτούντος ως Δικηγόρου εις το παρ'ω αιτείται Πρωτοδικείον, ήτις δημοσιεύεται εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως....».

9. Στο άρθρο μόνο, παρ. 1 του α.ν. 261/1968 ορίζεται ότι: «1. Ατομικαί διοικητικάί πράξεις, εκδοθείσαι κατά παράβασιν νόμου, ανακαλούνται υπό της Διοικήσεως ελευθέρως και άνευ οιασδήποτε δια το Δημόσιον συνεπειάς, εντός ευλόγου από της εκδόσεως αυτών χρόνου. Επιφυλασσομένων των ειδικώς, άλλως οριζουσών, διατάξεων της κειμένης νομοθεσίας, χρόνος, ήσων της 5ετίας τουλάχιστον από της εκδόσεως των κατά τα άνω ανακλητέων πράξεων, εν ουδεμιά περιπτώσει δύναται να θεωρηθή ως μη εύλογος προς ανάκλησιν, ανεξαρτήτως τυχόν κτήσεως υπό τρίτων βάσει αυτών οιοιδήποτε δικαιώματος.»

10. Σύμφωνα με γενική αρχή του διοικητικού δικαίου, η παράνομη ατομική διοικητική πράξη από την έναρξη της ισχύος της μέχρι την ακύρωσή της ή την ανάκλησή της ή γενικά την παύση της ισχύος της παράγει όλα τα έννομα αποτελέσματά της ανεξάρτητα από την τυχόν νομική της πλημμέλεια (τεκμήριο νομιμότητας της διοικητικής πράξεως).

11. Στις διατάξεις του άρθρου 21 του ν. 2690/1999 «Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις» (Α' 45) ορίζεται ότι:

«1. Αρμόδιο για την ανάκληση ατομικής διοικητικής πράξης όργανο είναι εκείνο που την εξέδωσε ή που είναι αρμόδιο για την έκδοσή της.

2. Για την ανάκληση δεν είναι απαραίτητο να τηρείται η διαδικασία που προβλέπεται για την έκδοση της πράξης, εκτός αν ανακαλείται πράξη νόμιμη ή πράξη παράνομη ύστερα από εκτίμηση πραγματικών περιστατικών.»

12. Στις διατάξεις των άρθρων 473 παρ. 1 και 2 και 546 παρ. 2 του ισχύοντος κατά τον κρίσιμο χρόνο Κ.Ποιν.Δ. ορίζονται τα εξής:

Άρθρο 473:

«1. Όπου ειδική διάταξη νόμου δεν ορίζει διαφορετικά, η προθεσμία για την άσκηση ένδικων μέσων είναι δέκα ημέρες από τη δημοσίευση της απόφασης. Αν ο δικαιούμενος δεν είναι παρών κατά την απαγγελία της απόφασης, η πιο πάνω προθεσμία είναι επίσης δεκαήμερη, εκτός αν αυτός διαμένει στην αλλοδαπή ή είναι άγνωστη η διαμονή του, οπότε η προθεσμία είναι τριάντα ημερών και αρχίζει σε κάθε περίπτωση από την Επίδοση της απόφασης ..... 2. Η αναίρεση κατά της καταδικαστικής απόφασης μπορεί να ασκηθεί από εκείνον που καταδικάστηκε και με δήλωση που περιέχει όσα ορίζονται στην παρ. 2 του επόμενου άρθρου και επιδίδεται στον εισαγγελέα του Αρείου Πάγου μέσα σε προθεσμία είκοσι ημερών, η οποία αρχίζει σύμφωνα με την παρ. 1. .... 3. Η προθεσμία για την άσκηση της αναίρεσης αρχίζει από τότε που η τελεσίδικη απόφαση θα καταχωριστεί καθαρογραμμένη στο ειδικό βιβλίο που τηρείται από τη γραμματεία του ποινικού δικαστηρίου. Η καθαρογράφιση της απόφασης πρέπει να γίνει μέσα σε δεκαπέντε ημέρες διαφορετικά, ο πρόεδρος του δικαστηρίου έχει πειθαρχική ευθύνη. Η καταχώριση της καθαρογραμμένης απόφασης στο ειδικό βιβλίο απαιτείται μόνο για την έναρξη της προθεσμίας άσκησης αναίρεσης και τυχόν μη καταχώριση δεν εμποδίζει τη παραγραφή της ποινής.»

Άρθρο 546:

«1..... 2. Αμετάκλητη είναι η απόφαση κατά της οποίας δεν επιτρέπεται ένδικο μέσο ή δεν ασκήθηκε μέσα στη νόμιμη προθεσμία το επιτρεπόμενο ένδικο μέσο ή ασκήθηκε εμπρόθεσμα και απορρίφθηκε.»

Ερμηνεία και εφαρμογή διατάξεων

13. Από τις προπαρατεθείσες διατάξεις του Κώδικα Δικηγόρων προκύπτει ότι ο νομοθέτης θεωρεί την άσκηση της δικηγορίας όχι μόνο ως ελεύθερο επάγγελμα αλλά και ως δημόσιο λειτούργημα. Για το λόγο αυτό, προς το σκοπό δημιουργίας

αυστηρού καθεστώτος και χάριν της διαφύλαξης του κύρους του δικηγορικού λειτουργήματος και της καλής λειτουργίας της Δικαιοσύνης, η άσκηση της δικηγορίας επιτρέπεται μόνο στα πρόσωπα που διαθέτουν τα κατάλληλα τυπικά και ηθικά προσόντα, τα οποία βρίσκονται εντός του περιθωρίου εκτίμησης του νομοθέτη (ΣΤΕ 1524/2017, 3999/2015, 2496/2015). Ο διορισμός ενός προσώπου, ως δικηγόρου, γίνεται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η ύπαρξη πτυχίου Νομικής Σχολής, ενώ κώλυμα διορισμού αποτελεί, μεταξύ άλλων, η αμετάκλητη καταδίκη του για τα εγκλήματα της κλοπής, υπεξαίρεσης, εκβίασης, πλαστογραφίας, νόθευσης, δωροδοκίας, τοκογλυφίας, ψευδορκίας, απάτης και απιστίας.

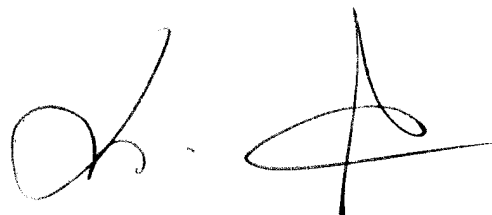
14. Από τη συνδυασμένη εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 19 και 20 του προϊσχύσαντος Κώδικα Δικηγόρων (ν.δ. 3026/1954) προκύπτει ότι ο ασκούμενος δικηγόρος που πετύχαινε στην εξέταση των πρακτικών θεμάτων δικαιούτο να ζητήσει από το Υπουργείο Δικαιοσύνης το διορισμό του, ως δικηγόρου, με αίτησή του στην οποία επισυναπτόταν, μεταξύ άλλων δικαιολογητικών, το πτυχίο του. Περαιτέρω, η κατοχή του πτυχίου της Νομικής Σχολής από τον προσερχόμενο στις εξετάσεις ασκούμενο δικηγόρο, ενόψει της διάταξης του άρθρου 3 παρ. 3 του ίδιου ν.δ., ελεγχόταν από την, κατ' άρθρο 15, εξεταστική επιτροπή, στο πλαίσιο της διαδικασίας εξετάσεων των υποψήφιων δικηγόρων, με την έκδοση σχετικής απόφασης, σύμφωνα με το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 3 του άρθρου 12 του ν.δ. 3026/1954. Το τεκμήριο νομιμότητας της πράξης αυτής της Επιτροπής δεν επιτρέπει την παρεμπόδιση έρευνα, από άλλο διοικητικό όργανο, της συνδρομής ή μη της υπόψη προϋπόθεσης στο πρόσωπο οποιουδήποτε εκ των κριθέντων ως επιτυχόντων ασκούμενων δικηγόρων. Επομένως, ο Υπουργός Δικαιοσύνης, ακόμα και σε περίπτωση διαπίστωσης ότι στο πρόσωπο κάποιου από τους επιτυχόντες στο σχετικό διαγωνισμό, ο οποίος αιτούνταν το διορισμό του ως δικηγόρου, δεν συνέτρεχε κάποια από τις νόμιμες προϋποθέσεις διορισμού του, δεν μπορούσε να αρνηθεί το διορισμό, αλλά όφειλε να παραπέμψει το ζήτημα στην αρμόδια Επιτροπή. Αντίστοιχη διαδικασία προβλέπεται και από τον ισχύοντα Κώδικα Δικηγόρων (ν. 4194/2013) (ΝΣΚ 23/2017).

15. Τη δικηγορική ιδιότητα αποβάλλει αυτοδίκαια εκείνος στο πρόσωπο του οποίου συντρέχει κάποιο από τα προαναφερόμενα κωλύματα διορισμού, ενώ αντίστοιχη

νομοθετική πρόβλεψη δεν υφίσταται όσον αφορά την ανυπαρξία στο πρόσωπο του διορισθέντος ως δικηγόρου, μίας από της προϋποθέσεις διορισμού του. Ειδικότερα, σε περίπτωση αμετάκλητης καταδίκης δικηγόρου για κάποιο από τα προαναφερόμενα ποινικά αδικήματα, αυτός αποβάλλει αυτοδικαία τη δικηγορική ιδιότητα, εκδίδεται, δε, υποχρεωτικά, είτε αυτεπάγγελα είτε κατόπιν αίτησης του οικείου δικηγορικού συλλόγου, διαπιστωτική πράξη του Υπουργού Δικαιοσύνης, με την οποία διαπιστώνεται απλώς, κατά δέσμια αρμοδιότητα, η αυτοδικαίως επελθούσα, ήδη από το χρόνο της αμετάκλητης καταδίκης, αποβολή της δικηγορικής ιδιότητας του καταδικασθέντος (Σ.τ.Ε. 2496/2015, 2932/2015), χωρίς μάλιστα να ασκεί επιρροή η τυχόν χορήγηση αναστολής εκτέλεσης της επιβληθείσας ποινής, η οποία έχει αποφασισθεί από το ποινικό δικαστήριο, βάσει των οικείων διατάξεων του ποινικού κώδικα (ΣτΕ 1432/2019, 1524/2017, 2932/2015).

16. Ο δικηγόρος έχει δικαίωμα να παραιτηθεί από το λειτούργημα του, με αίτηση που υποβάλλει στο διοικητικό συμβούλιο του οικείου δικηγορικού συλλόγου, το οποίο είναι υποχρεωμένο να τον διαγράψει άμεσα, από το μητρώο που τηρεί, προκαλώντας ταυτόχρονα και τη σχετική απόφαση αποδοχής της παραίτησης από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

17. Περαιτέρω, η ανάκληση των παρανόμων διοικητικών πράξεων δεν αποτελεί, καταρχήν, υποχρέωση υπό την έννοια της οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας αλλά εναπόκειται στην διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης, εκτός αν προκύπτει σχετική υποχρέωση ανάκλησης (ΣτΕ 895/2002, ΝΣΚ 122/2012). Τέτοια υποχρέωση συντρέχει, κατά κανόνα όταν αυτό επιβάλλεται με ρητή διάταξη του νόμου (ΣτΕ 3824/2008) ή όταν προκύπτει σαφώς από το σκοπό και το περιεχόμενο των σχετικών διατάξεων (ΣτΕ 952/1988, 1836/1978). Σύμφωνα, άλλωστε, με την πάγια θέση της θεωρίας και της νομολογίας των διοικητικών δικαστηρίων και ιδίως του Σ.τ.Ε., καταρχήν επιτρέπεται ελεύθερα η ανάκληση των παρανόμων ή πλημμελών διοικητικών πράξεων, ανεξάρτητα από το αν από τις πράξεις αυτές έχουν απορρεύσει δικαιώματα των διοικουμένων, εφόσον η ανάκληση γίνει εντός εύλογου χρόνου από την έκδοσή τους (Σ.τ.Ε. 3269/2010, 2904/2008, 598/1987, 380/1988). Ως εύλογος χρόνος, εντός του οποίου μπορεί να ενεργηθεί η ανάκληση παράνομης διοικητικής πράξης, είναι οπωσδήποτε, καταρχήν, ο γενικώς οριζόμενος με το άρθρο μόνο, παρ. 1 του α.ν. 261/1968 (ΦΕΚ Α12), ήτοι η πενταετία, εκτός αν αντίθετη ειδική

διάταξη προβλέπει μικρότερο χρόνο εντός του οποίου και μόνο επιτρέπεται η ανάκληση παράνομης διοικητικής πράξης (Σ.τ.Ε. 3424/1988). Η διάταξη αυτή δεν ορίζει, πάντως, ότι, μετά την πάροδο της πενταετίας, η ανάκληση γίνεται πέραν του ευλόγου και συνεπώς απαγορεύεται. Εάν η πάροδος ορισμένου χρόνου από την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης υπερβαίνει τον εύλογο για την ανάκληση χρόνο είναι ζήτημα που κρίνεται με βάση τις συνθήκες της συγκεκριμένης περίπτωσης, βάσει των γενικών αρχών που διέπουν την ανάκληση των διοικητικών πράξεων (ΣτΕ 3578/2014, 3906/2008, Ολ.ΝΣΚ 248/2016). Μετά την παρέλευση ευλόγου χρόνου δεν είναι επιτρεπτή η ανάκληση των παράνομων ευμενών πράξεων, από τις οποίες οι διοικούμενοι απέκτησαν δικαιώματα. Ο παραπάνω χρονικός περιορισμός του ανακλητού της παράνομης διοικητικής πράξεως δεν ισχύει και η εν τω μεταξύ δημιουργηθείσα πραγματική κατάσταση δεν αποκλείει την ανάκληση, αν η έκδοση της πράξης προκλήθηκε από απατηλή ενέργεια του διοικούμενου ή η ανάκλησή της γίνεται για λόγους συμμόρφωσης της διοίκησης προς το περιεχόμενο απόφασης ακυρωτικού δικαστηρίου ή επιβάλλεται για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Στις παραπάνω περιπτώσεις η ανάκληση επιτρέπεται ακόμα και μετά την παρέλευση του εύλογου χρόνου (Ολομ.ΣτΕ 2403/1997, Ολ.ΝΣΚ 163/2015, Ολ.ΝΣΚ 248/2016, ΝΣΚ 130/2014), αλλά, στην περίπτωση αυτή, απαιτείται ειδικώς αιτιολογημένη κρίση της Διοίκησης περί της συνδρομής των λόγων δημοσίου συμφέροντος ή δόλιας ενέργειας του διοικούμενου (ΣτΕ 2414/2011, 3423/2008, 3457/2007, 227/2006). Η αντίθεση προς το δημόσιο συμφέρον, ειδικότερα, μπορεί να στηρίζεται σε στοιχεία μεταγενέστερα από εκείνα που υπήρχαν κατά την έκδοση της πράξης ή και στην ουσιαστική επανεκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και συνθηκών που υπήρχαν ή συνέτρεχαν κατά την έκδοσή της (ΣτΕ 3310/2006, 2554/2005, 259/2005, 441/1984, 3818/1987 κ.α.). Τέλος, για την ανάκληση, στις παραπάνω περιπτώσεις, δεν απαιτείται, εφόσον εκδίδεται βάσει αντικειμενικών στοιχείων, η κλήση του ενδιαφερόμενου προς παροχή εξηγήσεων, κατ' άρθρο 20 Σ., πριν την έκδοσή της (ΣτΕ 895/2002).

18. Η νομιμότητα της ατομικής συστατικής διοικητικής πράξης διορισμού, όπως και κάθε άλλης διοικητικής πράξης, κρίνεται, όσον αφορά στα προσόντα διορισμού, με βάση το νομοθετικό καθεστώς του χρόνου έκδοσής της (ΣτΕ 3669/2000, 3653/2008 κ.λ.π.).

19. Περαιτέρω, κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 21 του ν. 2690/1999, η ανάκληση ατομικής διοικητικής πράξης γίνεται από το όργανο που την εξέδωσε ή που είναι αρμόδιο για την έκδοσή της, ενώ δεν απαιτείται η τήρηση της διαδικασίας που προβλέπεται για την έκδοσή της, εκτός αν ανακαλείται πράξη, νόμιμη ή παράνομη, λόγω πλάνης περί τα πράγματα, που προκύπτει από την εκτίμηση στοιχείων που δεν υπήρχαν κατά την έκδοσή της. Ειδικότερα, δε, η τήρηση της διαδικασίας έκδοσης της διοικητικής πράξης δεν απαιτείται όταν η ανάκληση γίνεται για λόγους νομιμότητας, ιδίως δε, λόγω έλλειψης νόμιμης προϋπόθεσης έκδοσής της (ΣτΕ 920/2017, πρβλ. ΣτΕ 895/2002).

20. Η ανάκληση παράνομης συστατικής διοικητικής πράξης έχει, κατ' εξαίρεση του γενικού κανόνα, αναδρομικό χαρακτήρα, διότι αποκαθιστά την νομιμότητα αναδρομικά (Ε. Σπηλιωτόπουλος: «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», αριθμοί 170, 171). Για το λόγο αυτό η ανάκληση από τη διοίκηση παράνομης πράξης διορισμού δεν επηρεάζεται από το γεγονός ότι ο παρανόμως διορισθείς δεν υπηρετεί πλέον, κατά το χρόνο ανάκλησης του διορισμού του, στη θέση στην οποία διορίστηκε παρανόμως (ΝΣΚ 163/2016, Α.Σ. Τάχο – Συμεωνίδη: Ερμηνεία Υ.Κ. άρθρο 20 σελ. 278, ΣτΕ 895/2002 και 3424/1988, με την οποία έγινε δεκτό ότι μπορεί να ανακληθεί η εσφαλμένη κατάταξη υπαλλήλου και μετά την απόλυσή του, ΣτΕ 895/2002 με την οποία έγινε δεκτό ότι ανάκληση διορισμού δικηγόρου στο πρόσωπο του οποίου υφίστατο, κατά το χρόνο διορισμού του, κώλυμα διορισμού, δεν εμποδίζεται από το γεγονός ότι το συγκεκριμένο κώλυμα δεν υφίσταται πλέον κατά το χρόνο της ανάκλησης).

21. Τέλος, σύμφωνα με τις προπαρατεθείσες διατάξεις του ισχύοντος κατά τον κρίσιμο χρόνο Κ.Ποιν.Δ., οι καταδικαστικές αποφάσεις του Πενταμελούς Εφετείου, εφόσον ο κατηγορούμενος ήταν παρών κατά την απαγγελία τους, καθίστανται αμετάκλητες εάν δεν ασκηθεί κατ' αυτών αίτηση αναίρεσης, μέσα σε προθεσμία 10 ή 20 ημερών, αντίστοιχα, από την καταχώρησή τους ως καθαρογραμμένες στο ειδικό βιβλίο που τηρείται στο Δικαστήριο.

22. Σύμφωνα με όλα τα προαναφερόμενα, στην προκειμένη περίπτωση, μετά την αμετάκλητη καταδίκη του Κ.Ν. για το αδίκημα της υπεξαίρεσης, δυνάμει της υπ' αριθμ. 47/2018 καταδικαστικής απόφασης του Πενταμελούς Εφετείου Ναυπλίου, η οποία καθαρογράφηκε και καταχωρήθηκε στο ειδικό βιβλίο του παραπάνω

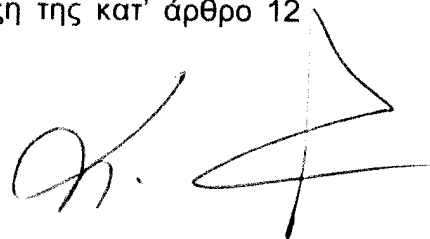
Δικαστηρίου την 13-6-2018 και κατέστη αμετάκλητη την 3-7-2018, επήλθε η αυτοδίκαιη απώλεια της δικηγορικής του ιδιότητας, κατ' άρθρο 7 παρ. 1 του ν. 4194/2013, χωρίς να ασκεί επιρροή η χορηγηθείσα από το ποινικό δικαστήριο αναστολή εκτέλεσης της απόφασης (Σημειώνεται, επίσης, ότι την 5-10-2018 ακολούθησε η καθαρογραφή και καταχώρηση στο ειδικό βιβλίο των υπ' αριθμ. 22/2018 και 23/2018 επίσης καταδικαστικών αποφάσεων του ιδίου Δικαστηρίου, με τις οποίες ο Κ.Ν. καταδικάστηκε για τα αδικήματα της πλαστογραφίας και της απόπειρας απάτης ιδιαίτερα μεγάλης αξίας). Για το λόγο αυτό, ο Υπουργός Δικαιοσύνης υποχρεούται, κατά τη ρητή επιταγή της διάταξης της παραγράφου 3 του ιδίου άρθρου, να εκδώσει, αυτεπάγγελα, διαπιστωτική πράξη απώλειας της δικηγορικής του ιδιότητας, η οποία απλώς επιβεβαιώνει το γεγονός το οποίο έχει ήδη συντελεσθεί από το χρόνο που η υπ' αριθμ. 47/2018 καταδικαστική απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου Ναυπλίου κατέστη αμετάκλητη. Κατόπιν τούτου, κατά την γνώμη της πλειοψηφίας, που διατυπώθηκε από την Πρόεδρο του Τμήματος και τους Νομικούς Συμβούλους Κωνσταντίνο Γεωργάκη, Αφροδίτη Κουτούκη, Δήμητρα Κεφάλαια, Ελένη Σβολοπούλου, Δημήτριο Μακαρονίδη, Αθηνά Αλεφάντη, Ιωάννη Χατζηνέκουρα και Ιωάννα Λεμπέση (ψηφοί 9), με την οποία συντάχθηκε (άνευ ψήφου) και η Εισηγήτρια, παρέλκει εν προκειμένω η αποδοχή της, υποβληθείσας μετά την αμετάκλητη καταδίκη του, παραίτησης του Κ.Ν., διότι, ήδη κατά το χρόνο υποβολής της, την 15-11-2019, αυτός είχε αποβάλλει αυτοδίκαια τη δικηγορική του ιδιότητα.

23. Σύμφωνα, όμως, με τη γνώμη του Νομικού Συμβούλου Αντωνίου Τατσόπουλου (ψηφος 1), ενόψει της διατύπωσης της διάταξης της παραγράφου 4 του άρθρου 25 του ν. 4194/2013, η οποία κάνει λόγο για «πρόκληση» του Υπουργού Δικαιοσύνης ν' αποδεχθεί τη, δυνάμει της υπόψη διάταξης, υποβληθείσα δήλωση παραίτησης, ο Υπουργός διαθέτει την ευχέρεια να εξετάσει το κύρος και τη βασιμότητα της υποβληθείσας παραίτησης και, αναλόγως του συμπεράσματος στο οποίο θα αχθεί, να την αποδεχθεί ή να την απορρίψει. Ως εκ τούτου, ο Υπουργός δύναται να εξετάσει την αίτηση παραίτησης που υπέβαλε ο Κ.Ν., οφείλει, δε, να την απορρίψει, επειδή, κατά το χρόνο που υπεβλήθη, στο πρόσωπό του συνέτρεχε ήδη περίπτωση αυτοδίκαιης απώλειας της δικηγορικής του ιδιότητας, λόγω της αμετάκλητης καταδίκης του, η οποία, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 7 του ν. 4194/2013, τον

υποχρέωνε και μάλιστα «χωρίς υπαίτια καθυστέρηση»: α) να δηλώσει στο Δικηγορικό Σύλλογό του ότι επήλθε στο πρόσωπό του γεγονός που επέφερε την αυτοδίκαιη απώλεια της ιδιότητας του δικηγόρου και β) να υποβάλει την παραίτησή του. Συνεπώς η υποβολή της εξεταζόμενης παραίτησης έγινε κατά παράβαση επιτακτικής και δη προϋπάρχουσας υποχρέωσης που υπείχε ο Κ.Ν., δυνάμει της διάταξης της παραγράφου 2 του άρθρου 7 του ν. 4194/2013.

24. Περαιτέρω, πέραν της αυτοδίκαιης απώλειας της δικηγορικής ιδιότητας του Κ.Ν., η οποία παράγει τα αποτελέσματά της για το μέλλον, με δεδομένη τη διαπίστωση ότι αυτός, κατά το χρόνο διορισμού του, δεν διέθετε πτυχίο Νομικής Σχολής, κατά την ομόφωνη γνώμη του Τμήματος ο Υπουργός θα πρέπει να προβεί, με ειδικώς αιτιολογημένη απόφασή του, σε ανάκληση του διορισμού του Κ.Ν., η οποία επιτρέπεται χωρίς χρονικό περιορισμό, εφόσον ο διορισμός του ως δικηγόρου προκλήθηκε με απατηλή ενέργεια του ίδιου και συγκεκριμένα με την προσκόμιση πλαστού πτυχίου Νομικής Σχολής και επιβάλλεται για λόγους δημοσίου συμφέροντος, που άπτονται της διασφάλισης του δικηγορικού λειτουργήματος και της εύρυθμης λειτουργίας της δικαιοσύνης (ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση χορήγησης χάριτος, οπότε ανακτάται η δικηγορική ιδιότητα, ΝΣΚ 215/2019), αλλά και προς αποφυγή τυχόν ευνοϊκών συνεπειών στο πρόσωπό του, από την, έως την απώλεια της δικηγορικής του ιδιότητας, άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος, χωρίς πτυχίο Νομικής Σχολής. Κατά τη γνώμη δε της πλειοψηφίας, που διατυπώθηκε από την Πρόεδρο του Τμήματος και τους Νομικούς Συμβούλους Κωνσταντίνο Γεωργάκη, Αφροδίτη Κουτούκη, Δήμητρα Κεφάλα, Ελένη Σβολοπούλου, Αθηνά Αλεφάντη, Ιωάννη Χατζηνέκουρα και Ιωάννα Λεμπέση (ψήφοι 8), με την οποία συντάχθηκε (άνευ ψήφου) και η Εισηγήτρια, για την παραπάνω ανάκληση δεν απαιτείται η τήρηση της διαδικασίας έκδοσης της πράξης διορισμού του Κ.Ν. ως δικηγόρου, διότι η ανάκληση, στην προκειμένη περίπτωση γίνεται για λόγους νομιμότητας και ειδικότερα λόγω έλλειψης νόμιμης προϋπόθεσης έκδοσής της (ΣτΕ 920/2017, πρβλ. ΣτΕ 895/2002).

25. Κατά τη γνώμη, όμως, της μειοψηφίας, η οποία διατυπώθηκε από τους Νομικούς Συμβούλους Αντώνιο Τατσόπουλο και Δημήτριο Μακαρονίδη, με δεδομένο ότι ο Κ.Ν. συμμετείχε επιτυχώς στις εξετάσεις υποψηφίων δικηγόρων της Περιφέρειας του Εφετείου Ναυπλίου, Α' περιόδου έτους 2003, από την ύπαρξη της κατ' άρθρο 12

παρ. 3 του ν.δ. 3026/1954 απόφασης, την οποία έχει εκδώσει η υπόψη Επιτροπή, υφίσταται τεκμήριο νομιμότητας ότι ο Κ.Ν. νομίμως συμμετείχε στο διαγωνισμό και άρα ήταν πτυχιούχος Νομικής Σχολής, το οποίο δεν επιτρέπει στον Υπουργό Δικαιοσύνης να εκφέρει παρεμπόπτουσα κρίση, ενόψει του αναφανέντος ιστορικού, ότι ο Κ.Ν. δεν υπήρξε, πράγματι, πτυχιούχος της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, παρά την εκ μέρους του επίκληση και προσκόμιση τέτοιου τίτλου, με φερόμενο εκδότη το υπόψη Ίδρυμα. Για το λόγο αυτό, ο Υπουργός οφείλει να παραπέμψει πρώτα το ζήτημα στην υπόψη Εξεταστική Επιτροπή, η οποία, αφού τεθούν υπόψη της τα ανακλύψαντα νεότερα δεδομένα, θα κληθεί να εκφέρει νέα κρίση επί του ζητήματος της νομότυπης συμμετοχής του Κ.Ν. στις εξετάσεις του 2003 και μόνο μετά την διαγραφή του από τον πίνακα επιτυχόντων, δύναται ο Υπουργός Δικαιοσύνης να προβεί σε ανάκληση της πράξης διορισμού του ως δικηγόρου (πρβλ. ΝΣΚ 23/2017 σκέψη 7η, ΣτΕ 3191/2003, Ολ.ΣτΕ 2771/2011 σκέψεις 4η και 10η).

Απάντηση

26. Ενόψει των ανωτέρω, επί του ως άνω ερωτήματος, το Ε' Τμήμα του ΝΣΚ γνωμοδοτεί ομόφωνα ότι, μετά την αμετάκλητη καταδίκη του δικηγόρου Κ.Ν., δυνάμει της υπ' αριθμ. 47/2018 απόφασης του Πενταμελούς Εφετείου Ναυπλίου, για αδίκημα το οποίο αποτελεί κώλυμα διορισμού κατ' άρθρο 6 παρ. 3 του ν. 4194/2013, με την οποία επέρχεται, κατ' άρθρο 7 παρ. 1 του ίδιου νόμου, αυτοδίκαιη απώλεια της δικηγορικής του ιδιότητας, ο Υπουργός Δικαιοσύνης υποχρεούται, κατά τη ρητή επιταγή της διάταξης της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου, να εκδώσει διαπιστωτική πράξη απώλειας της δικηγορικής του ιδιότητας, από 3-7-2018 (ημερομηνία κατά οποία κατέστη αμετάκλητη η ως άνω ποινική απόφαση) και, κατά πλειοψηφία, ότι, μετά την έκδοση της διαπιστωτικής πράξης αυτοδίκαιης απώλειας της δικηγορικής ιδιότητας του Κ.Ν., παρέλκει η αποδοχή από τον Υπουργό, της μεταγενεστέρως υποβληθείσας παραίτησής του. Περαιτέρω, το Ε' Τμήμα του ΝΣΚ γνωμοδοτεί ομόφωνα, ότι, με δεδομένη τη διαπίστωση ότι ο Κ.Ν., κατά τον κρίσιμο χρόνο του διορισμού του ως δικηγόρου, δεν κατείχε πτυχίο Νομικής Σχολής, ο Υπουργός Δικαιοσύνης θα πρέπει να προβεί και σε ανάκληση του διορισμού του, η οποία ανατρέχει στο χρόνο διορισμού του ως δικηγόρου, με απόφαση που θα περιέχει

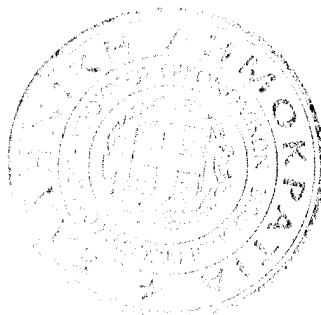
ειδικώς αιτιολογημένη κρίση περί της συνδρομής των λόγων ανάκλησης, με ειδικότερη αναφορά τόσο στη δόλια συμπεριφορά του Κ.Ν. που συνίσταται στην προσκόμιση εκ μέρους του πλαστού πτυχίου, με βάση το οποίο πέτυχε το διορισμό του, όσο και των προφανών λόγων δημοσίου συμφέροντος, που άπτονται της ανάγκης διασφάλισης του δικηγορικού λειτουργήματος από πρόσωπα που δεν πληρούν τη βασική προϋπόθεση της κατοχής πτυχίου Νομικής Σχολής, της εύρυθμης λειτουργίας της δικαιοσύνης και της αποφυγής τυχόν ευνοϊκών συνεπειών στο πρόσωπό του από την, έως την απώλεια της δικηγορικής του ιδιότητας, άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος, χωρίς να κατέχει πτυχίο Νομικής Σχολής, και κατά πλειοψηφία ότι, για την παραπάνω ανάκληση δεν απαιτείται η τήρηση της διαδικασίας διορισμού του Κ.Ν. ως δικηγόρου.

Θεωρήθηκε

Αθήνα 27-03-2020

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Μεταξία Ανδροβιτσανέα
Αντιπρόεδρος Ν.Σ.Κ.

Η ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ

Παρασκευή Μίληση
Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.